

nobenega zadovolivega rezultata. — Tu ne mislimo posebe dokazovati zgorajšnje trditve, temuč jo bomo izpričali ob trditvah in zgledih dosedanjih preiskovavcev, ki so za nas merodajni, namreč Janežič-Sketove slovnice in E. Bernekerja, ki je doslej edini presojal besedni red slovanskih jezikov. Pri tem se bomo držali tistega reda, kakor ga ima dotični preiskovavec:

O osebkku pravi Janežič-Sketova slovnica: „Osebkova beseda, ki se prva rodi v naših mislih, stoji na prvem mestu,“ str. 274. Kako se misel in izraz misli ločita, smo že povedali. Misel je enotna celota, izraz pa iz besed sestavljena celota, torej se ne krijeta in gresta vsak po svojih načelih, in stava osebkka je potemtakem odvisna od pripovedovanja. Pripovedovanje pa stavi osebek sedaj na začetek, sedaj na konec, sedaj kam drugam, kakoršen pomen se mu hoče dati; drugi členi pa se mu organsko

priklopijo. Prim. zglede iz iste slovnice: Besede mičejo — zgledi vlečejo; Prestrašna korenina vsega zla je pohlep; Na domačem pragu se petelin lahko repenči — osebek stoji v vsakem zgledu na drugem mestu, torej se ne rodi prvi v mislih, in nima, kakor smo že pri ovržbi starega naziranja videli, nobene prednosti pred drugimi členi. Stavo določa v teh primerih nepričakovani stavčni povdarek, zato je tista beseda na koncu, ki ta povdar nosi, najsi bo to osebek ali kaj drugega.

„Povedni glagol stoji, če je naglašen, bolj v začetku stavka; če je pa nenaglašen, tedaj ima svoje mesto za glavnopovdarjeno besedo v stavku, ali pa stoji pri svojem pomožniku,“ str. 275. To pravilo je posneto po mojem spisku o povednem glagolu v „Dom in Svetu“ 1905, in zelo prav mi hodi, da morem pomanjkljivost že zdaj popraviti. Oni spisek je oprt na naziranja drugih slovničarjev, novega je le toliko

BITKA POD STOCZKLEM L. 1831.

v njem, kolikor je moje uho ločilo stavo glagola od tedanjih pravil, zato se ne opira ne na izvir organskega govora ne na splošen kriterij; na vse to sem bil še le pozneje prišel. Potemtakem je ona trditev za mnogo slučajev pričakovanega stavčnega povdarka resnična, toda bistva vprašanja ne zadeva. Za povedni glagol velja isto pravilo kakor za vse druge proste člene slovanskih jezikov: stati morejo, po kakovosti stavčnega povdarka, na vsakem mestu in z isto pravico tudi na koncu, najsi bo glavnega ali stranskega stavka. V onem spisku je stalo tudi to zadnje, da ima glagol tudi na koncu svoje opravičeno mesto, ali tega g. dr. Sket ni sprejel v slovnico, ne vem, zakaj, ko ima celo sam na isti strani primere z glagolom na koncu.

„Predmeti se devajo sploh za tisto besedo, kateri so dodani v dopolnilo, n. pr.: Solnce razvedri oko. — Smrt ozdravi bolečine. — Človeška omika ima

korenino v pisavi. — Kdor ima moč, ima tudi pravico. Naglašen predmet stoji pred glagolom; n. pr.: Denar železne duri prebije. — Lepa beseda lepo mesto najde. Kdor dobrote izkaže, na svojo srečo kola maže,“ str. 275. Kako pomanjkljivo je tu določena stava predmeta, vidimo iz tega, da so predmeti tudi v drugem slučaju dani v dopolnilo, a stojijo kljub temu pred glagolom, ne za njim kakor pri prvem pravilu; in nasprotno so predmeti tudi v prvem slučaju naglašeni, a ne stojijo za glagolom, temuč pred njim. Kako je torej pravilo? V prvem slučaju so vsi zgledi nepričakovano povdarjeni, zato stojijo predmeti na koncu. V drugem slučaju pa imamo opraviti z narodnimi pregovori, ki je karakteristično pri njih, da se stavi glagol na konec in to tudi tam, kjer bi lahko stal pred predmetom. To posebnost poznajo tudi ruski narodni pregovori (vsjakaja lisica svoj hvost hvaliti) in češki (pravda oči kole; veliký pták velikého hnízda potřebuje) i. dr.; prim. Berneker, 18, 45. Ravno tako je s pravili o dajavniku nasproti toživniku in o prislovnih določilih. Tisti izmed njih, ki ima pričakovani povdarek, stoji pred ostalimi stavkovimi členi; tisti pa, ki ima ne pričakovani stavčni povdarek, stoji za drugimi členi. Zato je nenatančno določeno: „Kadar stoji kateri izmed predmetov v dajalniku, tedaj se mu daje mesto pred tožilnikom; n. pr.: Očetov blagoslov otrokom hiše zida. — Ta človek vé vsaki reči glas. — Solnce deli zemljanom gorkoto, život in luč,“ str. 275 — v tej obliki kajpada stoji dajavnik pred toživnikom, ali to ni edini način naglašanja. Saj morem reči, kedar zveza tako zahteva, z isto pravilnostjo: Gorkoto, život in luč deli zemljanom solnce itd. Tu je pričakovani stavčni povdarek na toživniku in dajavnik mora stati za njim. Tudi to pravilo, da stoji dajavnik pred toživnikom, je še ostanek starega naziranja, ki se vleče po vseh slovnica, ter ga je povzel tudi Berneker (l. c., 96) v svojo knjigo: „Splošno pravilo je za vse slovanske jezike . . ., da stoji dajavnik pred toživnikom.“ — Ravno tako nenatančno je: „... Načinovno določilo stoji v trdilnem stavku sploh pred povednim glagolom. N. pr.: Lahko je prislužil, lahko razrušil. — Bratje in sestre se daleč narazen najbolj ljubijo itd.,“ stati more prislovno določilo pred glagolom in za njim, kakor je to prav povedano o prislovnih določilih, o katerih stoji v naši slovnici, da so „včasih pred besedo, katero določujejo, včasih pa za njo“, (ibid.), ravnaoč se namreč po pričakovanem ali nepričakovanem stavčnem povdarku. — Ves pojem besedne stave mora zmešati sledeče pravilo: „Kadar se opira glavna misel na dopolnila ali prislovna določila, stopijo predmeti ali prislovi na prvo mesto; n. pr.: Stare smrt pokosi, mlade postreli. — Na domačem pragu se petelin lahko repenči. Med cvetje se skrivajo

